

6 Liv & Sjæl

Klezmerduo fortæller unge om danske jøders flugt

Fortællingerne om de mennesker, der helt spontant valgte at løbe en risiko og hjælpe andre i nød, berører de unge tilskuere dybt, når de oplever Klezmerduos musik og fortællinger om de danske jøders flugt til Sverige

AF ULLA SKOVSBØL
lvs@kristeligtdagblad.dk

Et rum fyldt med teenagere, der lytter intenst i åndens tavsbed - det er en oplevelse, som lærere og præster sjældent får i historietimerne eller i konfirmationsforberedelsen. Men i de skoler og kirker, som har engageret det musikalske par Klezmerduo til at optræde med musik og fortællehistorierne "Oktober 43", sker det igen og igen.

Netop i disse uger er der ekstraordinær efterspørgsel på forestilling i anledning af 75-året for de cirka 7000 danske jøders flugt til Sverige i oktober 1943. Forestillingen er sammensat af mange små og store historier om personlige skæbner akkompagneret af traditionel jødisk klezmermusik og holdt sammen af små sølvstykker med historiske fakta om besættelsestiden. Nazityskland og den politiske situation i Danmark før og under Anden Verdenskrig. "Oktober 43" er især populær på skoler, højskoler og hos præster, der bruger den i konfirmationsforberedelsen, og der gør den stort indtryk.

"Nogle af de unge har aldrig hørt om, hvordan danske jøder blev reddet. Det fylder ikke meget i historieverdensningen, og vi oplever tit, at de bliver meget borte af historierne," fortæller Ann-Mai Britt Fjord, som er den ene halvdel af duoen.

"For eksempel har vi spillet for 300 skoleelever i Vorfrø Kirke i Aalborg, og da vi var færdige, kom tre tomsæpiger, som tydeligt var påvirket af det, de lige havde oplevet, og sagde, det var den bedste historie, de nogensinde havde hørt," fortæller hun.

"Vi oplever, at de tager historien til sig og synes, den er vedkommende, og at de kan spejle sig i den. Det er fortællingerne om de mennesker, der helt spontant valgte at løbe en risiko og hjælpe andre i nød, som appellerer mest. Det er historier om mod menneskelighed, som stikker fra sig i de unge relevante," supplerer Henrik Bredholt - den anden halvdel af duoen.

Den jødisk klezmermusik er en anden vigtig fortælling på forestillingens populært, mener både Ann-Mai Britt Fjord og Henrik Bredholt, der både er musikere og teaterinstruktører på mere end 30 år. De mødte selv klezmermusikken på rejser rundt i Europa som unge, hvor de tog til dagen og vejen som jazzmusikant med harmonika og klarinet. Klezmer var lige noget for dem, og de tog musikken til sig i en sådan grad, at de har lavet af at spille den lige siden.

"Jeg oplever det som en stor gave at have med klezmermusikken. Man siger, at den læt med ene øje og græder med det andet, og det er meget præcist. Klezmer rummer stemninger af både sorg og længsel, men også af håb og humor, som taler til alle mennesker på et dybt plan. Den får ens egen sorg og smerte til at klange med, så musikken på en måde, som taler til alle mennesker på et dybt plan. Den får ens egen sorg og smerte til at klange med, så musikken på en måde, som taler til alle mennesker på et dybt plan. Den får ens egen sorg og smerte til at klange med, så musikken på en måde, som taler til alle mennesker på et dybt plan.

"Med Kingos ord hedder det jo 'Sorrig og glæde de vander til hobe', og det er et vilkår, alle mennesker må forholde sig til. Livet er på én gang både godt og ondt. Det er det, klezmermusikken udtrykker så fint, og derfor elsker den sig utroligt godt til en forestilling som "Oktober 43"."

Henrik Bredholt har selv en jødisk gren i slægten tilbage i tiden, men hans oldefar, kunstneren Mogens Ballin, der var ud af en velhavende jødisk købmandsfamilie, konverterede til katolicisme. Derfor er Bredholt også katolik og er vokset op uden den store viden om sine jødiske forfædre. Men arbejdet med "Oktober 43" har bragt dem tættere på, og nu af hans slægtninge optræder i en af forestillingens historier. En af de ublykkelige.

Den 6. oktober 1943 tog Henrik Bredholts grandtante Bolette, som stammer fra en barndom, til Gilleleje sammen med sin bror. De var begge jøder og på flugt fra razziaan. Flugtskibsløden over Øresund

▲ Den musikalske Klezmerduo er aktuel med forestillingen "Oktober 43". Forestillingen er sammensat af mange små og store historier om personlige skæbner akkompagneret af traditionel jødisk klezmermusik og holdt sammen af små sølvstykker med historiske fakta om besættelsestiden, som her i Vedbæk Kirke. - Fotos: Mikkel Møller Jørgensen.

▲ Forestillingen "Oktober 43" i anledning af 75-året for de cirka 7000 danske jøders flugt er især populær på skoler, højskoler og hos præster.

Da vi var færdige, kom tre teenagere, som var tydeligt påvirket af det, de lige havde oplevet, og sagde, det var den bedste historie, de nogensinde havde hørt.

ANN-MAI BRITT FJORD, DEN ENDE HALVDEL AF KLEZMERDUOEN

havde stået på i en uges tid, og tyskerne havde intensiveret patruljerne. Bolette og broderen skulle sig hos en familie i byen. Det var meningen, at de skulle til Sverige om natten, men i løbet af eftermiddagen begyndte rygtene at løbe om, at Gestapo var på vej fra Helsingør. De kuttere, som lå i haven, kappede fortøjningerne og sejlede af sted med det samme, men Bolette og broderen nåede ikke med. Sammen med 80-90 andre jøder gæmte de sig i Gilleleje Kirke. Unge, gamle og familier med børn sad stuvet sammen på kirkebænke.

De torede fejlagtigt, at tyskerne ikke ville bryde ind i en dansk kirke. Men inden broderen gryd den 7. oktober blev kirken stormet. Gestapo havde truet gaveren til at udleverer nøglen. En dansk pige, som var kørestol med en tysk officer, havde røbet gemmestedet.

"Den slags historier skal vi også have med. For os er det vigtigt at nuancere billedet, og det var ikke alle danskere, der bare var gode og hjælpsomme over for deres jødiske landsmænd," siger Ann-Mai Britt Fjord.

"Det var heller ikke alle tyskerne, der var onde og grusomme. Under vores research har vi blandt andet fået fortalt, at tyskerne havde ordret til at banke på hos jøderne og på videre, hvis der ikke blev lukket op. Det gjorde de i mange tilfælde. Det var tit de danske nazister, der sparkede dørene ind," siger hun.

En fremhæver også en anden historie, som gør ind-

Klezmerduo

► **Består af parret Ann-Mai Britt Fjord og Henrik Bredholt - hun spiller harmonika, han spiller sopransaxofon, dulcimer og tuba. De synger begge på jiddisch, og har gennem de sidste 30 år specialiseret sig i klezmermusik.**

► **Klezmer er en gammel jødisk musiktradition med rødder i Østeuropa. Nært beslægtet med balkanmusik og med romaernes musikalske tradition.**

► **Duoen har årligt mere end 100 koncerter og forestillinger i Danmark og udlandet. Har optrådt i de fleste europæiske lande samt i Israel, USA, Argentina og i Cuba.**

► **Har udgivet fire cd'er.**

► **Optræder i år med musik- og fortælleforestillingerne "Oktober 43", "Jødiske vidsmfortællinger", "Højsangen tilslat klezmermusik", Selma Lagerlöfs "Legenden om jule-roserne" og "Legenden om fru Lucia".**

► **Læs mere på klezmerduo.dk**

godt, er," siger Henrik Bredholt.

"Jødenes historie under Anden Verdenskrig er jo ikke nogen sidestørrelse. Holocaust fandt sted, og det er forfærdeligt. Det er bare et lille, men vigtigt lyspunkt, at 7000 danske jøder faktisk blev reddet, fordi nogen viste mod menneskelighed og turde løbe en risiko for andres skyld."

"Når den historie er vigtig at fortælle i dag, er det ikke blot, fordi vi skal være tilbagevendende, men for at undgå de samme fejltagelser. Vi skal holde historien op for os selv som et spejl og spørge: Hvad ville du selv have gjort - og hvad ville du gøre i dag, hvis det blev aktuelt. Ville du være en af dem, der forfærdede de flygtende, så de nåede en koncentrationslejr," siger han.

Han minder om, at de danske jøder jo var danskere og blev hjulpet af landsmænd - end danskere.

"I dag er det også sønderne deporteret til koncentrationslejren Theresienstadt - også Henrik Bredholts slægtninge. Alligevel har historien en lykkelig udgang, som også indgår i forestillingen. De kommer bagefter med Folke Bernadottes brudebusse til byen til Danmark, og den måde ender en tragedie som en glædelig fortælling.

"Balancen mellem sorg og glæde, lys og mørke er noget, vi gør meget af i forestillingerne, og vi er endt med at have flere af de mørke historier med, end vi egentlig havde tænkt os. Men de er nødvendige for, at især de unge kan forstå, hvad glædelige historierne om, det er, der

Læs mere om de danske jøders flugt på k.dk/1943

Klezmerduo fortæller unge om danske jøders flugt

Fortællingerne om de mennesker, der helt spontant valgte at løbe en risiko og hjælpe andre i nød, berører de unge tilskuer dybt, når de oplever Klezmerduos musik og fortællinger om de danske jøders flugt til Sverige

Et rum fyldt med teenagere, der lytter intenst i åndeløs tavshed – det er en oplevelse, som lærere og præster sjældent får i historietimerne eller i konfirmationsforberedelsen. Men i de skoler og kirker, som har engageret det musikalske par Klezmerduo til at optræde med musik- og fortælleforestillingen "Oktober 43", sker det igen og igen.

Netop i disse uger er der ekstraordinær efterspørgsel på forestilling i anledning af 75-året for de cirka 7000 danske jøders flugt til Sverige i oktober 1943. Forestillingen er sammensat af mange små og store historier om personlige skæbner akkompagneret af traditionel jødisk klesmermusik og holdt sammen af små sekvenser med historiske fakta om besættelsestiden, Nazityskland og den politiske situation i Danmark før og under Anden Verdenskrig. "Oktober 43" er især populær på skoler, højskoler og hos præster, der bruger den i konfirmationsforberedelsen, og der gør den stort indtryk.

"Nogle af de unge har aldrig hørt om, hvordan de danske jøder blev reddet. Det fylder ikke meget i historieundervisningen, og vi oplever tit, at de bliver meget berørt af historierne," fortæller Ann-Mai-Britt Fjord, som er den ene halvdel af duoen.

"For eksempel har vi spillet for 300 skolelever i Vor Frue Kirke i Aalborg, og da vi var færdige, kom tre teenagepiger, som tydeligt var påvirket af det, de lige havde oplevet, og sagde, det var den bedste historietime, de nogensinde havde haft," fortæller hun.

"Vi oplever, at de tager historien til sig og synes, den er vedkommende, og at de kan spejle sig i den. Det er fortællingerne om de mennesker, der helt spontant valgte at løbe en risiko og hjælpe andre i nød, som appellerer mest. Det er historier om medmenneskelighed, som stadig er lige relevante," supplerer Henrik Bredholt – den anden halvdel af duoen.

Den jødiske klesmermusik er en anden vigtig forklaring på forestillingens popularitet, mener både Ann-Mai-Britt Fjord og Henrik Bredholt, der både musikalsk og privat har dannet par i mere end 30 år. De mødte selv klesmermusikken på rejse rundt i Europa som unge, hvor de tjente til dagen og vejen som gademusikanter med harmonika og klarinet. Klesmer var lige noget for dem, og de tog musikken til sig i en sådan grad, at de har levet af at spille den lige siden.

"Jeg oplever det som en stor gave at have mødt klesmermusikken. Man siger, at den ler med det ene øje og græder

med det andet, og det er meget præcist. Klesmer rummer stemninger af både sorg og længsel, men også af håb og humor, som taler til de fleste mennesker på et dybt plan. Den får ens egen sorg og smerte til at klinge med, så musikken på en måde virker helende," forklarer Ann-Mai-Britt Fjord.

"Med Kingos ord hedder det jo 'Sorrige og glæde de vandre til hobe', og det er et vilkår, alle mennesker må forholde sig til. Livet er på én gang både godt og ondt. Det er det, klesmermusikken udtrykker så fint, og derfor egner den sig utroligt godt til en forestilling som 'Oktober 43'," siger Henrik Bredholt.

Henrik Bredholt har selv en jødisk gren i slægten tilbage i tiden, men hans oldefar, kunstneren Mogens Ballin, der var ud af en velhavende jødisk københavnerslægt, konverterede til katolicismen. Derfor er Bredholt også katolik og er vokset op uden den store viden om sine jødiske forfædre. Men arbejdet med "Oktober 43" har bragt den tættere på, og to af hans slægtninge optræder i en af forestillingens historier. En af de ulykkelige.

Den sjette oktober 1943 tog Henrik Bredholts grandtante Bolette, som han husker fra sin barndom, til Gilleleje sammen med sin bror. De var begge jøder og på flugt fra razziaen. Flugtsejladsen over Øresund

havde stået på i en uges tid, og tyskerne havde intensiveret patruljeringen. Bolette og broderen skjulte sig hos en familie i byen. Det var meningen, at de skulle til Sverige om natten, men i løbet af eftermiddagen begyndte rygterne at løbe om, at Gestapo var på vej fra Helsingør. De kuttere, som lå i havnen, kappede fortøjningerne og sejlede af sted med det samme, men Bolette og broderen nåede ikke med. Sammen med 80-90 andre jøder gemte de sig i Gilleleje Kirke. Unge, gamle og familier med børn sad stuvet sammen på kirkeloftet.

De troede fejlagtigt, at tyskerne ikke ville bryde ind i en dansk kirke. Men inden morgenen gryr den 7. oktober blev kirken stormet. Gestapo havde truet graveren til at

udlevere nøglen. En dansk pige, som var kæreste med en tysk officer, havde røbet gemmestedet.

"Den slags historier skal vi også have med. For os er det vigtigt at nuancere billedet, og det var ikke alle danskere, der bare var gode og hjælpsomme over for deres jødiske landsmænd," siger Ann-Mai-Britt Fjord.

"Det var heller ikke alle tyskere, der var onde og grusomme. Under vores research har vi blandt andet fået fortalt, at tyskerne havde ordre til at banke på hos jøderne og gå videre, hvis der ikke blev lukket op. Det gjorde de i mange tilfælde. Det var tit de danske nazister, der sparkede dørene ind," siger hun.

Hun fremhæver også en anden historie, som gør indtryk, når hun fortæller den i forestillingen.

Det er historien om den jødiske familie, der havde gemt sig i et badeskur på stranden ved Helsingør.

De kunne høre tyske soldater patruljere udenfor og vidste, at de bare skulle holde sig helt i ro til klokken 20, for da

gik vagterne hjem.

Præcis klokken 20 blev der banket hårdt på døren, og familien troede, deres dage var talte. Men så lød det udenfor: "Jetzt gehen wir. Gute Reise."

"Vi optræder også med forestillingen på engelsk i udlandet, og netop den historie berører mange tyskere, fordi de er vant til at se deres egen nation fremstillet så ensidigt som skurke, siger Ann-Mai-Britt Fjord.

På loftet i Gilleleje Kirke var der imidlertid ingen nåde. Alle de 80-90 jøder, som havde gemt sig der, blev taget og få dage senere deporteret til koncentrationslejren Theresienstadt – også Henrik Bredholts slægtninge. Alligevel har historien en lykkelig udgang, som også indgår i forestillingen: De kommer begge med Folke Bernadottes hvide busser hjem til Danmark, og på den måde ender en tragedie som en glædelig fortælling.

"Balancen mellem sorg og glæde, lys og mørke er noget, vi gør meget ud af i forestillingen, og vi er endt med at have flere af de mørke historier med, end vi egentlig havde tænkt os. Men de er nødvendige for, at især de unge kan forstå, hvor glædelige historierne om det, der gik

godt, er," siger Henrik Bredholt.

"Jødernes historie under Anden Verdenskrig er jo ikke nogen solstrålehistorie. Holocaust fandt sted, og det er forfærdeligt. Det er bare et lille, men vigtigt lyspunkt, at 7000 danske jøder faktisk blev reddet, fordi nogen viste medmenneskelighed og turde løbe en risiko for andres skyld."

"Når den historie er vigtig at fortælle i dag, er det ikke, fordi vi skal være tilbageskuende, men for at undgå de samme fejltagelser. Vi skal holde historien op for os selv som et spejl og spørge: Hvad ville du selv have gjort – og hvad ville du gøre i dag, hvis det blev aktuelt. Ville du være en af dem, der løb risikoen ved at hjælpe, ville du være passiv, eller ville du måske være en af dem, der forrådte de flygtende, så de havnede i en koncentrationslejr," siger han.

Han minder om, at de danske jøder jo var danskere og blev hjulpet af landsmænd – andre danskere.

"I dag er der også mange mennesker, som må flygte og forlade alt, hvad de ejer og har, for at komme i sikkerhed. Hvordan forholder vi os til dem? Kan vi møde dem med samme medmenneskelighed, som de mange, der spontant hjalp jøder på flugt i oktober 1943? Det spørgsmål må vores publikum gerne tænke over, når de går hjem fra forestillingen," siger Henrik Bredholt.

—

Klezmerduo

Består af parret Ann-Mai-Britt Fjord og Henrik Bredholt – hun spiller harmonika, han spiller sopran-saxofon, dulcimer og tuba. De synger begge på jiddisch, og har gennem de sidste 30 år specialiseret sig i klesmermusik.

Klesmer er en gammel jødisk musiktradition med rødder i Østeuropa. Nært beslægtet med balkanmusik og med romaernes musikalske tradition.

Duoen har årligt mere end 100 koncerter og forestillinger i Danmark og udlandet. Har optrådt i de fleste europæiske lande samt i Israel, USA, Argentina og i Cuba.

Har udgivet fire cd'er.

Optræder i år med musik- og fortælleforestillingerne: "Oktober 43", "Jødiske visdomsfortællinger", "Højsangen tilsat klezmermusik", Selma Lagerlöfs "Legenden om juleroserne" og "Legenden om fru Lucia".

Læs mere på klezmerduo.dk.

Ulla Skovsbøl

[Klezmerduo fortæller unge om danske jøders flugt](#)